

ПЛАН ЗАНЯТТЯ № 11

Вид заняття: лекція.

Тип заняття: інформаційна.

Тема: Філософський аналіз суспільства.

Мета заняття навчальна: проаналізувати проблеми особи у філософії;

виховна: виховувати студентів у дусі гармонійного поєднання національних і загальнолюдських цінностей;

розвивальна: сприяти розвитку у студентів умінь аргументовано демонструвати переваги та недоліки основних філософських концепцій.

Методи: бесіда, лекція.

Матеріально-технічне забезпечення: зошити, підручники, дошка.

Література: основна:

1. Аблеєв С. Філософія в схемах і таблицях. – М., Вища школа, 2004.
2. Андрущенко В. Історія соціальної філософії. – К., Тандем, 2000.
3. Арутюнов В. Філософія (навч-метод. посібник для самостійного вивчення). – К., КНЕУ, 2001.
4. Бичко І. Філософія: курс лекцій. – К., 2003.
5. Бичко А. Історія філософії. Підручник. – К., Либідь, 2001.
6. Бойченко І. Філософія історії. – К., 2000.
7. Герасимчук А., Тимошенко З. Курс лекцій з філософії. – К., 1999.
8. Огнев'юк В., Утюж І. Філософія. Історія філософії. – К.: Грамота, 2010.

Додаткова:

1. Горлач М. Філософія: підручник. – Харків, 2000.
2. Горський В. Історія української філософії. Навч. посіб. – К., 2001.
3. Єрмоленко Є. Комунікативна практична філософія. Підручник. – К., 1999.
4. Надольний І. Філософія: посібник. – К., 2004.
5. Петрушенко В. Основи філософських знань. Посібник. – К., Новий світ, 2003.

6. Філософський енциклопедичний словник. – К., 2002.
7. Щерба С. Філософія: короткий виклад. Навчальний посібник. – К., Кондор, 2004.

Структура заняття

I. Організаційна частина.

II. Актуалізація опорних знань. (3 хв.)

При роботі з означеною темою студентам треба звернути увагу на те, що під «особою» в сучасному соціально-філософському знанні розуміють:

1) стійку систему соціально-значущих рис, що характеризують індивіда як члена того або іншого суспільства або спільності;

2) індивідуальні носії цих рис як вільний і відповідальний суб'єкт свідомої вольової діяльності. Поняття особи, вживане в цьому значенні, треба відрізнити від поняття індивідуальності, що має на увазі своєрідність, особливості цієї особи.

III. Повідомлення теми, формування мети та основних завдань. (3 хв.)

IV. Мотивація навчальної діяльності. (4 хв.)

1. Як ви розумієте поняття людини як біосоціальної істоти?

2. Охарактеризуйте поняття суспільства.

3. Назвіть основні сфери суспільного буття.

V. План заняття.

1. Поняття особи. (15 хв.)

Проблема особи у філософії – це передусім питання про те, яке місце займає людина у світі, чим він фактично являється і чим він може стати, які межі його вільного вибору і соціальної відповідальності. Хоча окрема людина не владна над результатами сукупної громадської діяльності, він завжди має свободу вибору і саме цей вибір конститує його як особа.

У своєму первинному значенні слово «особа» означало маску, роль, що виконувалася актором в грецькому театрі (лат. *persona* – «личина»). Особа поза общиною або полісом (міста-держави) для старогрецької філософії так

само нереальна, як біологічний орган, відірваний від цілого організму («людина – політична тварина», Арістотель). Проте вже в античності виникає проблема неспівпадання реальної поведінки людини і його «суті», який він сам її бачить, і пов'язані з цим мотиви провини і відповідальності. Різні релігійно-філософські системи виділяють різні сторони цієї проблеми. Якщо в античній філософії особа виступала переважно як відношення, то в християнстві вона розуміється як особлива суть, «індивідуальна субстанція» раціонального характеру (Боеції), синонім нематеріальної душі. У філософії Нового часу, починаючи з Декарта, поширюється дуалістичне розуміння особи (тіло і дух), на перший план висувається проблема самосвідомості як стосунки людини до самого собі; поняття «особи» практично зливається з поняттям «Я», тотожність особи убачається в її свідомості. По Канту, людина стає особою завдяки самосвідомості, яка відрізняє його від тварин і дозволяє йому вільно підпорядковувати своє «Я» моральному закону (категоричному імперативу: «Поступай так, щоб ти завжди відносився до людства і у своїй особі, і в особі всякого іншого також як до мети і ніколи не відносився до нього тільки як до засобу»).

2. Проблема взаємовідносин особи та суспільства у філософії. (20 хв.)

В ході розвитку філософського мислення уточнювалися і диференціювалися окремі проблеми дослідження особи, її біологічні і соціальні детермінанти, ступені свободи особи по відношенню до природи, суспільству і самій собі. Особа і суспільство нерідко зіставлялися і протиставлялися як рівні, однопорядкові величини. Звідси, з одного боку, властиве метафізичному матеріалізму приниження особи, розгляд її головним чином як продукту соціального або біологічного середовища, а з іншої – волюнтаристське розуміння особистої свободи як свавілля, що заперечує природну і історичну необхідність. При цьому особа виявляється або абсолютним деміургом (творцем), або початком, що трагічно страждає, гине під натиском надлюдських безособових сил (романтики).

Діалектико-матеріалістична філософія знімає ці протилежності. Якщо суть людини, не абстракт, властивий окремому індивідові, а сукупність усіх громадських стосунків, те абсолютне протиставлення індивіда суспільству втрачає сенс. Світ перестає бути простою сукупністю «зовнішніх» речей, стає людським світом, а людський індивід набуває соціальної природи. Основа формування особи як у філо-, так і в онтогенезі (у родовому і індивідуальному розвитку) – громадська виробнича діяльність, що завжди припускає взаємодію з іншими. Вчення про суспільно – історичній природі людини не знімає проблеми особи. Безособові громадські стосунки, супротивні індивідові як щось зовнішнє, об'єктивне, від його волі не залежне, суть об'єктивізації діяльності минулих поколінь, тобто знову-таки «живих осіб». Безсилий в якості абстрактного, ізольованого індивіда, людина стає творцем історії спільно з іншими, у складі класів і соціальних груп.

В ході історичного розвитку міняються не лише переважаючі соціальні типи особи, їх ціннісні орієнтації, але і самі взаємини особи і суспільства. У первісному суспільстві окрема людина не була самостійною по відношенню до общини. Лише ускладнення і диференціація громадської діяльності створюють передумови для автономії особи. Проте процес цей глибоко суперечливий. В ході історичного розвитку, – і якраз внаслідок того, що при розподілі праці громадські стосунки неминуче перетворюються на щось самостійне, – з'являється відмінність між життям кожного індивіда, оскільки вона є особистою, і його життям, оскільки вона підпорядкована тій або іншій галузі праці і пов'язаним з нею умовам.

3. «Людина – політична тварина». (15 хв.)

Необхідно відмежувати поняття «особа» від понять «індивід» і «індивідуальність». Розглядаючи поняття індивід, потрібно вказати, що воно означає неділиму далі частку якогось цілого. Цей своєрідний соціальний атом, окрема людина розглядається не лише як одиничний представник роду людського, але і як член якоїсь соціальної групи. Це найпростіша і абстрактніша характеристика людини, що говорить лише про те, що він

відокремлений (передусім тілесно) від інших індивідів. Набагато змістовніший інший термін – індивідуальність, що означає унікальність і неповторність людини в усьому багатстві нею особових якостей і властивостей. Схематично це можна представити так: людина виступає спочатку як особина, «випадковий індивід», потім як соціальний індивід, персоніфікована соціальна група (становий індивід) і, нарешті, як особа. У останній своїй іпостасі людина як вбирає в себе усе різноманіття соціальних зв'язків і стосунків. Суть «особливої особи», за словами Маркса, складають не її борода, не її кров, не абстрактна фізична природа, а її соціальні якості. Але властивості особи ніяк не зводяться до індивідуальних особливостей. Особа тим значніше, чим більше в її індивідуальному заломленні представлено загальних, загальнолюдських характеристик.

VI. Підведення підсумків. (3 хв.)

Загальновідомо, що людина починає своє буття в світі як біологічний організм. Однак у процесі розвитку людина стає частиною соціуму і усвідомлює необхідність задоволення соціальних потреб та інтересів, керуючись певними цінностями та правилами поведінки. Відбувається соціалізація людини.

Суспільне життя в своїй сутності є творчим процесом створення і розвитку людиною, як суспільно-історичним суб'єктом, соціальних умов свого життя. В цьому процесі розвивається і сама людина, збагачуються її можливості, вдосконалюються здібності.

VII. Завдання для самостійної роботи. (2 хв.)

1. Герасимчук А., Тимошенко З. Курс лекцій з філософії. – К., 1999, с. 67 – 78.
2. Підготувати повідомлення: «Категоричний імператив І. Канта», «Проблема особи у християнстві».

VIII. Перевірка домашнього завдання. (25 хв.)

1. Розкрийте зміст поняття пізнання.

2. Охарактеризуйте особливості, об'єкт, форми, переваги та недоліки чуттєвого пізнання.
3. Охарактеризуйте особливості, об'єкт, форми, переваги та недоліки раціонально-логічного пізнання.
4. Поясніть необхідність існування та форми синтезувального рівня пізнання.
5. Охарактеризуйте пізнання як неперервний еволюційний процес.
6. Охарактеризуйте методи та форми емпіричного пізнання у науці.